

OOST VAN DE GEULE: DE SCHORRE VAN LISSE MORIS EN DE OUDE VUURTORENWIJK

(Deel 1)

door **Rudolf WEISE**

Ten geleide.

Sporen van menselijke tegenwoordigheid oostelijk van de Oostendse haven gaan terug tot het, rond 1583-84, verdwenen Blutsyde. Dit klein gehucht, waar slechts enkele huizen stonden, komt reeds voor op de kaart van Jacob Van Deventer (1503-1575) ca. 1560 maar is wellicht honderd jaar ouder.

Bewijzen voor het bestaan van een nieuwe woonkern in de schorre van Lisse moris vinden we op een vroeg 18e-eeuwse kaart. Een vestiging die toen blijkbaar reeds belangrijk genoeg was om door de cartografen vermeld te worden. We mogen dan ook aannemen dat ze ontstond en zich ontwikkelde ergens na het groot beleg van Oostende rond de tweede helft van de 17e eeuw. De woningen lagen gegroepeerd langs de weg naar Blankenberge.

Een staat van goed opgemaakt in 1670 vermeldt al: *"...een huys en herberghe genaemt 'de Fortuyne' staande ter prochi van Breedene tot Lyssiemorres, tusschen de duynen op de suut sydde van het huys van Catharina Beerens, ontrent de stadt van Oostende"*. In een andere staat van goed opgemaakt te Bierne (Fr.) in 1678 lezen we nog: *"...mitsgaders Roland van guysse woonende tot lyssie morre bij Oostende in guijwelycke gebbe marie de docgter van..."*. Ook artilleriegeneraal en cartograaf Graaf Joseph de Ferraris vermeldde in 1775 op deze plaats enkele woningen op één van zijn kaarten.

Buiten de hiervoor vermelden wordt het antwoord op de vraag wie of wat er toen woonde aan onze fantasie overgelaten. Waren het neringdoenden, arme vissers, een landbouwgemeenschap, schapenboeren of een mengeling ervan? Wie zal het zeggen? Dergelijk schorregebied was immers van oudsher zeer geschikt voor de schapenteelt en de droge gedeelten tussen schorre en duin waren perfect bewoonbaar. De bewoners moeten in elk geval een grondige reden gehad hebben om zich op deze onherbergzame, bij springtij door de zee overspoelde, uithoek te gaan vestigen en er een soort pioniersbestaan te gaan leiden.

De recentere geschiedenis van de daarna op ongeveer dezelfde plaats ontstane "Oude Vuurtorenwijk" is beter gekend doch voor zover mij bekend slechts zeer fragmentarisch opgetekend. Braakliggend terrein voor een gedreven onderzoeker?

Zoals hiervoor gezegd, belichtten sommige auteurs hier en daar inderdaad één of ander aspect van de ontwikkeling van en het leven op de wijk. Meestal gaat het dan over gebeurtenissen van de laatste honderdvijftig jaar.

In dit artikel heb ik gepoogd er een aantal van te bundelen. Zo krijgt de geïnteresseerde lezer een beter totaalbeeld van de, weliswaar beperkte en zeer onvolledige, geschiedenis van het verdrongen land van Lisse moris, de Vuurtorenwijk en zijn bewoners.

Oost van de geule.

"D'oede Viertorre", Bredens grondgebied oost van de geule, door Oostende geannexeerd voor de uitbreiding van haar haven. Stiefkind van een badstad verloren achter de zeewering, veroordeeld tot

verdwijnen.

Reeds vóór 1890 woonden mijn overgrootouders er in de Blankenbergestraat en mijn grootouders, allen langs moederszijde, hebben er gewoond van 1898 tot 1930. Mijn moeder zag er op 02 februari 1903 het levenslicht. Het gezin woonde toen in de Marinestraat 24.

Oorspronkelijk was het drassig schorregebied ontstaan nadat de grote vloed, coupure of vloeïing van 1584 genaamd, door de oostelijke duinengordel brak die door de Oostendenaars om redenen van militaire veiligheid geslecht was. De zee schuurde langzaam "*de geule*" uit en verdrong het achterliggende land. In deze, door wester- en noordwesterstormen opgezweept water en zand, verweerde en zilte woestenij had de natuur lange tijd vrij spel. Men noemde het "Lisseморis". Het strekte zich uit tot aan de Groenendijk.

Het, tengevolge van de doorsteek en de daaropvolgende vloed van 1584, verdwenen gehucht: Blutsyde zou genaamd zijn naar Jan Blutsyde wiens naam volgens Edward Vlietinck reeds voorkomt in een rekening van 1461. Volgens Jan Coopman vermeldt een Oostendse kerkrekening van 1564 betrekkelijk Blutsyde onder de rubriek "Renten op huizen en land in Bredene": "*...ter plaetse ghenaeemt Blutzie: Antheunis Joossone Tant, alias Brakelaere over 1 lyne 9 roeden*" en in de kerkrekening van 1582/83 onder de rubriek "Renten van gronden buiten de stad gelegen": ook nog: het huis van wijlen Antheunis Joossen te Blutsyde "*int jaer '79tich afgebroken om(me) de fortificatie vander stede*".

Dit bewijst niet alleen dat Blutsyde al lang bestond maar ook dat men er reeds enige jaren voor de coupure begonnen was met het slopen van woningen. Het gehucht lag ter hoogte van de afgebroken Leopoldsluis, (1) iets ten westen van en dicht tegen de Halve Maan. De lokale herbergen waaronder "*t'Draecxkskin*" hadden in die tijd een kwalijke faam wegens de vele "*kwaede gasten*" die er over de vloer kwamen.

Vóór het groot beleg van Oostende (1601-1604) stond er in haar oostduinen ook een stadsgalg. De boevenlijven hingen er in weer en wind tot afschrikking van het schorem en ten prooi aan aaseters tot de beul zich over hun schamele resten ontfermde.

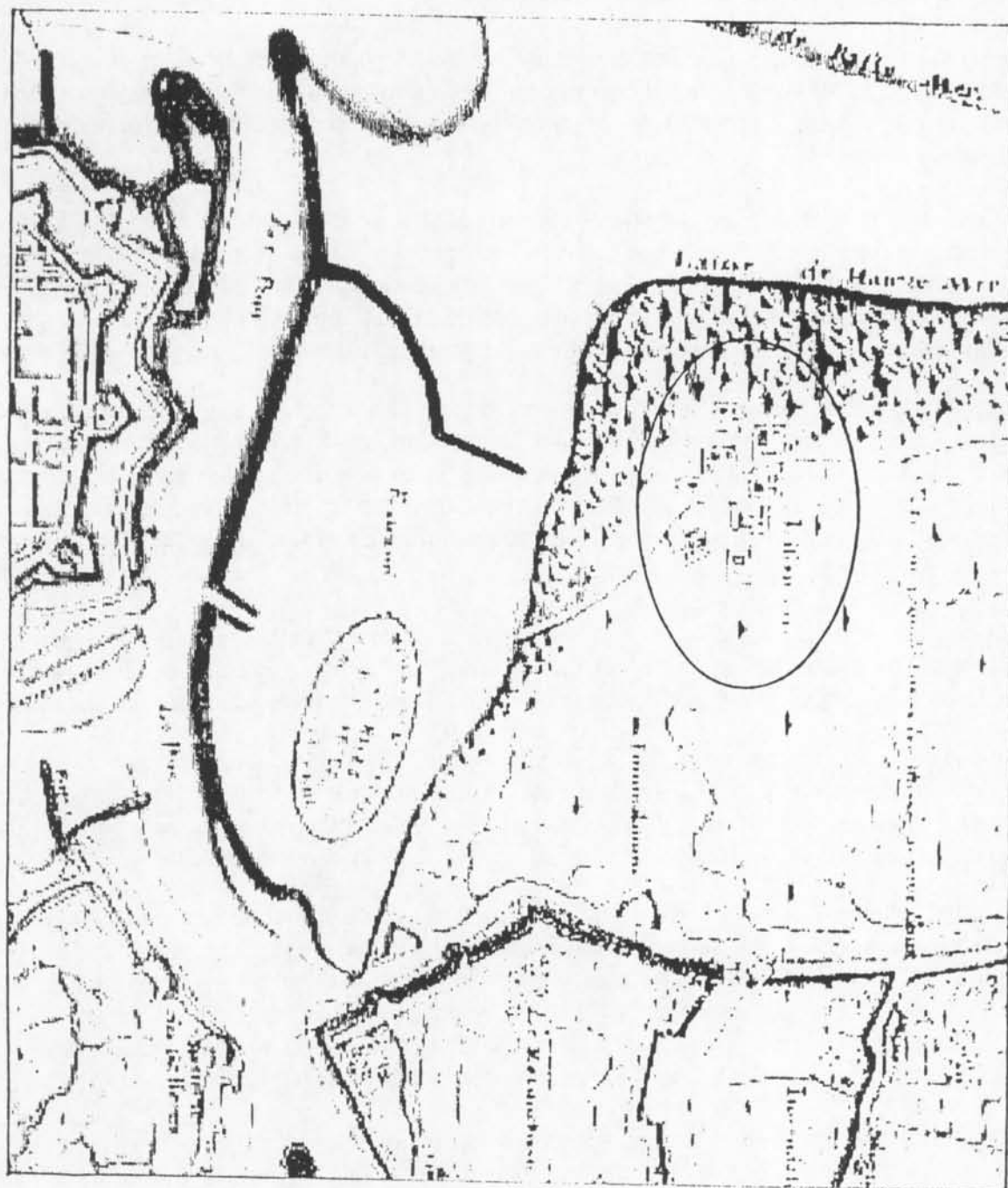
Het volk schuwde deze lugubere, onveilige plaatsen, schuiloord voor rovers die er niet voor terugschrokken moordaanslagen te plegen op de argeloze reizigers die het waagden langs het strand of door de eenzame duinen Oostendewaarts te trekken.

Tijdens de vele belegeringen van Oostende werden op Lisseморis soms kampen en versterkingen opgericht en artilleriebatterijen opgesteld waarmee de nieuwe haven en de stad duchtig beschoten werden.

Zo ook door de Spaanse en Italiaanse troepen van de aartshertogen Albrecht en Isabella bij het driejarig beleg van 1601. Onder leiding van Graaf Frederic Van den Berg, die er kwartier maakte met vier regimenten voetvolk, bouwden de belegeraars er hun oostschans, vertreklijn voor menige stormaanval op de, door de Geuzen uitstekend verdedigde, Oostendse vesting.

(1) De laatste resten van het springsas van de Leopoldsluis werden tussen april en september 1991 afgebroken bij het rechtekken van de oostelijke havendijk.

Het gehucht Lissemeris begin 18e eeuw.

De schans lag in de Bredense duinen op enige afstand van de geule. Het bestond uit een aantal forten, versterkingen en veldwerken. Andere benamingen voor dit kwartier voorkomende op oude kaarten zijn het "*Quartier van Bucquoy*" of "*De Batery van Conte Buquoy*" genaamd naar de bekende veldheer Charles Bonaventure de Longueval, Graaf van Bucquoy (1571-1621) die Van den Berg opvolgde of ook nog het "*Quartier van Spinola*", zo genaamd naar hun opperbevelhebber de Italiaanse veldheer van Genuese afkomst Ambrosio de Spinola (1569-1630) die, in Spaanse dienst, vanaf 1603 de belegering leidde en succesvol beëindigde.

Lissemoris kreeg ook later nog meer dan eens vreemde troepen over de vloer. In juni 1706 belegerden de Engelsen Oostende. Het regiment van Junius installeerde een batterij van 14 mortieren in de Bredense duinen. Hiermee bestookte batterijcommandant Fagell voornamelijk de haven en de Kaaipoort.

Ten einde hun veiligheid te waarborgen hadden de belegerden hun vrouwen en kinderen ondergebracht op sommige in de haven afgemeerde schepen. Fagell, hiervan op de hoogte gebracht zijnde, gaf echter te kennen dat hij ook deze schepen zou beschieten. De stad van vier zijden zwaar onder vuur genomen, liep enorme schade op. Nadat op 05 juli ook nog een uitval van de belegerden ten koste van zware verliezen mislukte, gaf het Frans-Spaans garnizoen zich op 06 juli 1706 over.

In 1745 vielen de Fransen eens te meer Vlaanderen binnen en belegerden ook weer Oostende. Op 06 augustus stelden Franse troepen onder Graaf De la Mark in de oostduinen een batterij licht geschut op die later versterkt werd met enkele zware kanonnen en mortieren. Op 21 augustus beschoten ze van daaruit de stad die ze zwaar beschadigden. Dit artilleriebombardement herhaalde zich in de nacht van 22 op 23 augustus. De Oostendenaars spraken van: "*...de barbaersche ende noyt gehoorde bombardatie...*".

Alhoewel de stad zich reeds op 23 augustus 1745 overgaf, loste de batterij uit Lissemoris dezelfde dag nog een salvo op Oostende. Later bleek dat de Graaf van de overgave niet op de hoogte was omdat de Oostendenaars verzuimd hadden de witte vlag ook op hun oostelijke vesten te hijsen.

Op 19 mei 1798 in de morgen waren de Engelsen er terug. Na tevergeefs de overgave van de stad geeist te hebben, legden ze met tien stukken geschut in de duinen van Lissemoris een vuurbasis waarmee ze, samen met hun oorlogsvloot, Oostende beschoten tijdens hun gedeeltelijk mislukte aanval op de sluizen van Sas-Slijkens waarvoor ze een zware tol zouden betalen.

Een plots opgestoken storm belette immers hun herinscheping en verplichtte hen zich in de duinen van Lissemoris op te stellen. Zij werden er 's anderendaags, door het Frans garnizoen van Oostende onder Arnould Muscar (1757-1837), versterkt met uit Nieuwpoort, Brugge en Duinkerke ter hulp gesnelde Franse troepen, omsingeld en na heftige weerstand tot overgave gedwongen. Hierbij verloren de Engelsen circa vijfhonderd man die in de duinen begraven werden. De rest, 1400 tot 1800 man, ging in krijgsgevangenschap. Ook de Fransen hadden heel wat verliezen.

Tijdens de Franse bezetting, toen Keizer Napoleon nog plannen koesterde voor een invasie van Engeland, werd er een groot barakkenkamp, het "*Camp de Bruges*", opgericht waarover Generaal Davout op 28 augustus 1803 het commando kreeg. Ook zal Keizer Napoleon er in 1811-13 zijn "*Fort Impérial*", ons huidig Fort Napoleon, laten bouwen.

Ontstaan en groei van een vestiging.

In het zog van de Spaanse belegering vestigde er zich enig volk van laag allooi en ongunstige reputatie. Na verloop van tijd en na de inpolderingen uit het eerste kwart van de 17e eeuw, ontwikkelde er zich langzaam een gemeenschap met een allegaartje van arme vissers, strandjutters,

keuterboertjes en later ambachtslui, ambtenaren en neringdoenden. De primitieve kern van deze vestiging komt reeds voor op streekkaarten rond 1700.

Lissemorre of Lissemoris, door de bewoners Liefkemoris genoemd, zou betekenen: moeras met lis of met riet begroeid of ook nog "*schorre daer Loyken Morre woonde...*" zoals vermeld op een vroeg 17e-eeuwse kaart uit het Fonds de Limbourg-Stirum bewaard in het Algemeen Rijksarchief te Brussel.

Ook in een Oostendse kerkrekening van 1621/22 vindt men, steeds naar de transcriptie door de heer Jan Coopman en ik citeer: "...een schijnbaar banale vermelding die echter bij nader toezicht misschien van belang kan zijn in de lopende discussies over de oorsprong en de betekenis van het woord "Lisjemorre", een stuk schorreland dat later zou gedomineerd worden door het fort Napoleon: "...7 lynen, 32 roeden landt in Breedene...danaf Jooris Morre borghe ghebleven is..." en "...3G.1L.73R ghelegen int Schorre gepacht byden voorsen Jooris Morre...". De volgende drie rubrieken hebben ook betrekking op land te Bredene zodat wij met "*'t Schorre*" mogen aannemen dat "Lisjemorre" bedoeld wordt".

Reeds vóór de ontdekking van de aangehaalde kerkrekening, waren sommige auteurs het inderdaad niet eens over wat nu de juiste betekenis van "Lissemoris" was. De enen gaven de voorkeur aan de eerste versie, anderen aan de tweede. Deze lijkt ook de meest waarschijnlijke: een plaatsnaam ontstaan uit een familienaam, in de toponymie een bekend en regelmatig opduikend gegeven.

De "*Liske Moris houck*", zoals het ook wel eens genoemd werd, die reeds een woonkern van enige betekenis was einde 18e, begin 19e eeuw was een afgelegen gehucht zonder enige nutsvoorzieningen. Er waren geen riolen, noch verharde wegen. Het stof en zand vlogen er in de gebuurten. Het zou tot rond de eeuwwisseling duren eer Oostende een aanvang maakte met het plaveien van de straten.

Oorspronkelijk was er ook geen straatverlichting. De eerste petroleumlantaarns verschenen slechts rond 1898. Er was geen stromend water, geen electriciteit. Men moest zich behelpen met put- en regenwater en petroleumlampen. Voor onderwijs en kerkelijke plechtigheden, huwelijken e.d. was men op de OLV parochie van het Hazegras aangewezen. Een dokter moest uit de stad gehaald worden. Tot het verschijnen van de tram rond 1904 gebeurden alle verplaatsingen van de bewoners hoofdzakelijk te voet.

Het was een stille wijk waar zelden of nooit moeilijkheden waren. Dit zou later wel enigszins veranderen toen er met de havenwerken een grote toevloed van vreemd en soms ruw volk plaatsgreep.

De aanleg, in 1853-1859, van de Leopoldsluis annex spuikom en de bouw van de 57 meter hoge vuurtoren in 1857-1859 werden meteen ook een eerste aanzet tot uitbreiding van de wijk. Deze ontplooiëde zich in de driehoek gevormd door de Fortstraat, de Vuurtorenweg (Henri Baelskaai) en de Congolaan (Dr.Eduard Moreauxlaan). De naam Liefkemoris maakte plaats voor "De Vuurtoren". Dit gehucht telde toen slechts een achttal straten. Het zouden er uiteindelijk een twintigtal worden, waarvan de Victorialaan, Vuurtorenweg en de Fortstraat de belangrijkste waren. In 1872 telde de wijk reeds 43 huizen en woonden er 225 mensen. Ze werd in 1877 gedeeltelijk, in 1896, ondanks heftig Bredens protest, volledig door Oostende ingelijfd.

Oostende beweerde dat dit noodzakelijk was uit hoofde van de volksgezondheid en de veiligheid die de gemeente Bredene, met haar beperkte middelen, de wijk niet zou kunnen waarborgen. Alhoewel deze bewering een grond van waarheid bevatte, was de werkelijke reden voor deze gebiedsinlijving de geplande uitbreiding van haar haven.

PLAN VAN DE OUDE VUURTORENWIJK.

A. Zeedijk, B. Schuldok (nu Montgomerydok), C. Vismijn (de 'Cierk'), D. 1ste Handelsdok, E. Zeestation, F. Afleidingsvaart, G. Pakketbotenkaai, H. Werkhuizen van het Zeewezen, I. Demeysluis, J. Vlotdok van de nieuwe handelshaven, K. Halve Maan; U. Batterij Blücher, V. Batterij Großherzog, W. Batterij Eylau, X. Batterij Friedrich, Y. Batterij Hindenburg, Z. Batterij Irene.

Naar het einde der 19e eeuw toe kende de wijk een snelle evolutie. Er werden nieuwe straten aangelegd en huizen gebouwd. Er werd een school gebouwd en een eenvoudige barakkerk, er werd een poloveld aangelegd en een oefenbaan voor renpaarden. De "Société des courses" bouwde er stallingen, "de boxen" genaamd, waarin de koerspaarden ondergebracht werden.

Deze stallingen, die na WO2 verdwenen, lagen langs de Fortstraat ter hoogte van de baan die nu langs het openluchtcentrum "Duin en Zee" naar de vestiging van baggerwerken Decloedt nabij het Fort Napoleon loopt. Ik heb er als kind dikwijls in gespeeld.

Voorbij de vuurtoren, dicht tegen de dijkelling tussen de Halve Maandijk en de huidige Spinoladijk, stond het gebouwtje van de zeereddingsdienst opgericht in 1909. Deze dienst hing af van het loodswezen die de roeiers maandelijkse oefeningen oplegde. Het gebouwtje verdween eveneens na WO2. Vóór 1895 stond ongeveer op dezelfde plaats nog een soort houten paviljoentje-badhuisje ten behoeve van Koning Leopold II (1835-1909) die daar sinds jaar en dag in zee kwam baden. De lokale bevolking noemde het "'t Keuningskotje". Het raakte in verval en verdween na de dood van de vorst.

Het negerdorp

In 1913 bouwde men er het militair hospitaal, dat in de volksmond "het militair hospitaal van Bredene" genoemd werd, een naam die bij de omwonenden nog steeds actueel is. Stille voldoening voor Bredenaars die tegen wil en dank Oostendenaar werden? Deze van het mondaine Oostende noemden immers hun wijk geringschattend het "negerdorp".

Voor deze lapnaam, waarvan de juiste oorsprong ons heden onbekend is, wordt menige uitleg gegeven. De enen zeggen dat het was omdat er op de wijk stokers en kolenlossers woonden, anderen zeggen dat het was omdat de kinderen op de wijk er altijd vuil bijliepen en ook nog omdat op de wijk de Congolaan verwees naar onze vroegere kolonie.

Ook het volgende verhaal doet nog de ronde. Op het einde van de 19e eeuw stond Congo nogal in het brandpunt van de belangstelling. O.m. door de ontdekkingsreizen van Stanley, door de erkenning (door de conferentie van Berlijn) in 1884 van Koning Leopold II als soeverein vorst over onze latere kolonie, door de bestrijding van de slavernij en door de aanvang van de kerstening van de inheemse bevolking.

In die tijd zou pastoor Soenens van de OLV parochie onder wie de Vuurtorenwijk toen nog ressorteerde, een bezoek gebracht hebben aan zijn buitenparochianen. Toen hij de primitieve toestand van de wijk en deze waarin de lokale bevolking leefde aanschouwde zou hij gezegd hebben: " 't Is hier precies een negerdorp".

Onlangs hoorde ik van een oud-Vuurtorenaar aangaande "negerdorp" nog volgende, wel zeer originele versie. Wanneer de Duitse soldaten die tijdens de Eerste Wereldoorlog op de wijk gekazerneerd waren er, nadat ze een stapje in de wereld gezet hadden, 's morgens vroeg doorkwamen zou een overste de gewoonte gehad hebben hen te interpellieren met het: "*Neger, von wo kommst du?*". Vandaar volgens mijn zegsman de naam negerdorp.

Dat Duitsers aan de oorsprong zouden liggen van deze spotnaam lijkt mij niet alleen ver gezocht maar ook erg ongeloofwaardig. Ze klinkt daarvoor te Oostends. Indien het juist is dat de Duitsers ook deze naam gebruikten dan zullen zij deze wel opgeraapt hebben bij de lokale bevolking. Misschien dachten ze wel dat, gezien ze ook op de wijk of in de onmiddellijke omgeving er van leefden, ze zich overdrachtelijk ook "*Neger*" mochten noemen.

Dergelijke uitspraken zijn echter niet zo verwonderlijk als men weet dat het schimpen en het geven van lapnamen toen onverbrekkelijk deel uitmaakten van onze volksaard. Ter illustratie hiervan enkele voorbeelden: de petroleumverkoopster op de wijk werd '*Nanne Petrol*', de heer Roose noemde men '*Smoetgat*', Pieter Kimpe werd '*Pier de beer*', herbergier Hoornaert '*Den harlekijn*', de familie Podevijn werd '*Puddevet*'. Nog zo'n juweeltje: de vrouw van Pieter Decoo, Louise, noemde men '*Kletsebille*'. Waarschijnlijk lachte Louise graag waarbij ze.....ja juist!

Zou het inderdaad niet heel eenvoudig een verwijzing geweest zijn naar de vroegere primitieve toestand waarin deze verloren uithoek verkeerde onder meer als gevolg van een jarenlange stiefmoederlijke behandeling? Deze buitenwijk van Oostende is immers door de stedelijke overheid nooit erg verwend geweest.

Deze bijnaam werd in elk geval door de hoofdzakelijk arme, maar hechte gemeenschap van eenvoudig doch ijverig volk ervaren als een uiting van spot en misprijzen. Een naam die ze evenwel met de tijd en fier zoals ze waren, gingen beschouwen als een soort eretitel. Zoals die oud-Vuurtorenaar die ons gesprek begon met: "Wieder van 't nèigerdorp..."

Leven op de wijk.

Rond de eeuwwisseling telde de wijk nog enkele landbouwersfamilies die er meerdere kleine hoevetjes uitbaten zoals o.m. de Van Sieleghems, Van Massenhove's, deze van Modest Heintjes, Jozef Cloet en van August Van Houcke.

Naarmate de wijk groeide vestigden er zich winkeliers, ambachtslui en handelaars. Er waren ook heel wat cafés waaronder: "Estaminet bij Jules Pottier" in de Stokerstraat, zetel van de onafhankelijke spaardersbond "Het welzijn", dezen van Pauwels en Soete in de Victorialaan, deze van Hippoliet Willaert en deze van Wouters in de Edward Hammanstraat. Café "De Moedige Bolders" bij Pauwels, de Tivoli en het "Zeemanshuis" van Marina Bakker op de Vuurtorenweg, waar op 24 juli 1900 de fanfare "Altijd hoger" boven de doopvont gehouden werd. Deze fanfare werd ten gevolge van het uitbreken van de Grote Oorlog op 03 augustus 1914 ontbonden.

Voor een danszaal en de daarbij horende activiteit kon men terecht in de Stokerstraat bij "*Boelings*" of in "*t' zaaltje van Stance*" in de Liefkemoresstraat. In dezelfde straat trok smid Vergoote aan de blaasbalg en woonden respectievelijk in de nrs. 6 en 10 de families van Gustaaf Barbé en van vader en zoon Jan en Louis Osstyn, aan de overkant van de straat het gezin Mestdagh. De afstammelingen van de familie Osstyn wonen nog steeds op de huidige Vuurtorenwijk.

Timmermansbaas Maurits Defraye op de hoek van de Blankenbergestraat zorgde dan weer voor het schrijnwerk. Hij was de grootvader van mijn tante, Bertha Defraye. Zijn vrouw Romanie Bertens hield een café en zijn schoondochter Pharailde Jonckheere, moeder van Bertha, een groentenwinkeltje. Pharailde stierf op 07 februari 1911. Ze was thuis in de keuken wasgoed aan het ophangen toen haar stoel onder haar wegsloeg waarbij de hoogzwangere jonge vrouw zwaar ten val kwam. Ze overleefde die val niet. Haar jongste dochttertje was één jaar oud. Mijn grootmoeder, Pharailde's oudere zuster, zal zich over het kindje ontfermen.

Schoenen kocht men bij Claeys in de Avisostraat. Daar hebben ook de families Borgoo, Defever, Goes, Hoste, Pylyser, Saelens, Steen, Van Acker, Van Hyfte, Vercruysse en anderen gewoond. Ook de bekende Oostendse kapper en volksfiguur August Vanderbeken alias "*Den Ollegatscheirder*" woonde enige tijd op de Vuurtorenwijk in de Marinestraat.

Zijn boodschappen deed men in diverse kleine winkeltjes zoals dat van Emmery in de

LEVEN OP DE WIJK.

Enkele bewoners van de Stokerstraat. Bemerkt de vele jonge kinderen.

De 25 leerlingen van het 5e en 6e leerjaar van de stadsmeisjesschool in oktober 1921.
Rechts in beeld de Heer Gustaaf Vandenberghe, schooldirecteur.

Liefkemoresstraat waar zowat van alles te krijgen was. In dezelfde straat was ook een bijhuis van de ons wel bekende "S.E.O." (S.M. Spaarzaamheid-Economie-Oostende). Op de Vuurtorenweg was een filiaal van het gekende huis Delhaize en een beenhouwerij waar Jules Cousijn, 'Jul Tripe' voor de ingezetenen, zijn klienteel bediende. De talrijke kinderen konden hun zeldzame zondagcentjes kwijt in het hen welbekende "*spekkenwinkeltje*" van Flavietje Degraeve in de Marinestraat, schuin tegenover de uitgang van de nonnenschool of bij Maatje in de Jacobsenstraat.

Nu en dan werd er zelfs een druk bijgewoond "*stiksje*" opgevoerd. Daarvoor zorgden enkele amateurtoneelspelers die dan optraden in een of ander achterzaaltje.

Onderwijs.

Op het einde van de 18e en in 19e eeuw was er nog veel analfabetisme en in de talrijke arme kroostrijke gezinnen van de wijk leefde de jeugd op straat of moesten de kinderen reeds jong "het gareel aantrekken" zoals men zegt. Elke frank was in deze arme gezinnen immers welkom. Het oprichten van scholen zou hierin echter spoedig verandering brengen.

Vanaf 1890 groeide de oorspronkelijke bevolking van de wijk snel aan. Inwijkelingen uit de onteigende en gesloopte "mosselhoek" en later, bij de uitbouw van de werkplaatsen van het zeewezen, personeel van de staatsmarine en een aantal arbeiders die de nieuwe dokken hielpen delven en de erbij horende haveninfrastructuur bouwden, kwamen op de wijk wonen.

Ook de Bredense onderwijzer Gustaaf Vandenberghe (+1930) vestigde zich in 1890 in de Fortstraat. De nood aan onderwijs ziende van de talrijke ongeletterde straatlopertjes en hun al even analfabete ouders zetten hem aan tot het geven van enig kosteloos onderricht aan kinderen en volwassenen. Die lessen gingen door in een leegstaand huisje in de Blankenbergestraat hem ter beschikking gesteld door de familie Vandendriessche.

Niet zonder moeite en slechts na lang en herhaaldelijk aandringen kreeg deze gedreven pionier van het Oostends stadsbestuur toelating tot het oprichten van een officiële school op de wijk. Er werd daartoe een stuk grond aangekocht tussen de Blankenberge-en Marinestraat. Men bouwde er een gemengde school waarvan de jongensafdeling in juli 1898 haar deuren opende. De meisjesafdeling werd ingehuldigd in september van hetzelfde jaar.

De leiding van de school werd opgedragen aan de heer Philidoor Vandenabele. De promotor ervan, de heer Gustaaf Vandenberghe, werd eerst onderwijzer voor de jongens en vanaf 1916 schoolhoofd. De heren D.Broucke, H.Bruynoghe en V.Dekeyser waren hem ondertussen in deze bestuursfunctie voorafgegaan. Mevrouw Van Malleghem onderwees de meisjes. H.Doorme, J.Vandenplassche en M.Rondelle stonden in voor de jongsten in het bewaarschooltje dat in 1922 vijfendertig kleuters telde.

Dat de school beantwoordde aan een reële nood bleek al snel wanneer de schoolbevolking reeds in het eerste schooljaar aangroeide tot 316 leerlingen. Uitbreiding drong zich dan ook al spoedig op. De stad kocht opnieuw een stuk grond ditmaal in de Jacobsenstraat waarop een jongensschool gebouwd werd die op 03 mei 1900 operationeel was. Zo werden de jongens weer van de meisjes gescheiden. Deze oorspronkelijke vorm van gemengde school was blijkbaar haar tijd te ver vooruit om een slaagkans te hebben.

Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog werden beide scholen bezet, eerst door Belgische troepen nadien door de Duitsers die ze ondermeer gebruikten als marinekazerne en er ook hun paarden stalden. De leerlingen werden opgevangen en het onderwijs werd verder gezet in enkele leegstaande huizen in de Mouqué-en Noordstraat. De schoolgebouwen waren na de oorlog zo erg

De school van de zusters van St. Joseph op de Oude Vuurtoren.

De 26 meisjes van het 1e studiejaar van de zustersschool op de Oude Vuurtoren in 1914.
Op de onderste rij, 3e van rechts Irma Maria Saelens.

De 67 kleuters van de "Classe gardienne des Soeurs de St. Joseph" op de Oude Vuurtoren in 1908.
Op de onderste rij, 2e van rechts Irma Maria Saelens.

Sociaal dienstbetoon op de Vuurtorenwijk gedurende de Eerste Wereldoorlog.

De leden van het commiteit voor hulp en voeding "De volkskeuken" op de Oude Vuurtoren.

(Foto: 01 maart 1917.)

1e Rij midden onderpastoor Albert Ghesquière.

Op de tweede rij 3e van rechts mijn grootmoeder Elisa Maria Jonckheere.

Op de achterste rij 1e van links haar schoonzuster Louise Vandenbussche.

beschadigd dat ze slechts in 1919 weer in gebruik konden genomen worden.

In 1930, bij de teloorgang van de oude wijk werden de scholen overgebracht naar de huidige Dokter Eduard Moreauxschool op de nieuwe Vuurtorenwijk. Door oorlogsomstandigheden gedwongen zullen daar vanaf 1940 de eerste echt gemengde klassen ingericht worden. Ik ben er na de kleuterschool nog zeven jaar leerling geweest waarbij ik in het zesde leerjaar, onder de leiding van een uitstekende en bij de kinderen erg geliefde onderwijzer, de heer André Nolf (1909-1992), in een gemengde klas terecht kwam. Je hoorde, ons jongens, bij deze innovatie niet klagen. Nu is gemengd onderwijs uit onze moderne samenleving niet meer weg te denken.

Het succes van de heer Vandenberghe zette pastoor Soenens van het Hazegras aan om in zijn spoor in 1895 een vrije school op te richten. Van rijke weldoeners kreeg hij daartoe een paar huisjes in de Fortstraat. Een paar zusters Jozefienen van het Hazegras kwamen er dagelijks les geven. Dit schooltje werd in 1897 en 1898 met twee klassen en in hetzelfde jaar met klooster en kapel uitgebreid. Ook deze gemengde school zal zich in 1908 opsplitsen in een afzonderlijke jongens en meisjesschool.

De broederschool in de Edward Hammanstraat die op 04 september 1917 reeds beschadigd was bij een inschieting uit zee waarbij dertien legerpaarden sneuvelden, werd op 19 januari 1918 weer zwaar beschadigd tijdens een artillerieduel. Beide scholen zullen later ook naar de nieuwe Vuurtorenwijk verhuizen. Zo waren op de wijk alle ideologische strekkingen vertegenwoordigd.

